

Székely János

LÁNY AZ ABLAKBAN

Hogyan kerültél, te, Ilonám, 1945 telén Swinemündébe?

Mi Brombergből menekültünk lóháton, sok száz kilométeren át a nagy lengyel lapályon, a nagy orosz offenzíva elől – hiszen erről már sokat meséltem. Iszonyú fagy volt azon a télen. Emlékszem, egyszer, valamelyik szálláshelyen, amikor lehúzhattam végre a csizmám, egyetlen flekkben vált le lábamról a megfagyott talpbőr. Úgy vált le, igazán, a kapcával együtt, mint valami levonós kép, mintha csak talpbélés lett volna – el sem mondhatom, mennyire megiszonyodtam akkor magamtól.

Északnak menekültünk mindig, északnyugatnak, mert az orosz páncélos ékek valamicskével délebbre, Breslau (Boroszló) irányában törtek előre. Mindenáron meg kellett előzünk, ki kellett kerülnünk őket. Északnak tartottunk mindig, északnyugatnak, mert más irányban már nem volt egérút; egyáltalán semmiféle szárazföldi kiutunk nem maradt többé. Így jutottunk mi 1945 februárjában fel, a Balü-tenger partjára, az Odera torkolatához, Wolinba, Swinemündébe. Ezek szigetek, tudod, de egyúttal városok is. Már csak vízi úton, a torkolat két szigetén át csusszanhattunk ki a nagy offenzíva szorításából.

Komphajón keltünk át a szigetekre, sötét éjszaka, nehogy meglássanak s halomra géppuskázzanak a kedvükre portyázó repülőgépek. Nehezen vonszoltuk fel lovainkat a kompra, mert a rakodópallónak nem volt korlátja, a lovaknak pedig közismert hídiszonyuk van. Hiába voltak elnyűttek, kimerültek a nagy téli távutazástól, még ott, a kompon is sokat rendezkedtek, dobogtak, nyihogtak, riadoztak – míg csak szilárd talajt nem éreztek ismét a patájuk alatt, mindvégig velük vesződünk, sehogyan sem tudtuk lecsillapítani őket.

Hajnalban aztán (éppoly vesződésesen) kirakodtunk Swinemündében.

Swinemünde afféle igazi német város, északi város, meseváros; annak utcáin kizárólag magas tetejű, favázás meseházak sorakoznak, s ezek mindegyikének kiugrik az emelet; ki, messze, a járda fölé; még el is gondoltam: no, itt aztán nyáron sem lehet soha megázni.

Swinemünde akkor ráadásul vastagon be volt havazva, még az emeletek alá, a járdákra is befújta a havat a szél. Úgy lovagoltunk be a főutcán, ámulva, mégis daliásan, mintha Grimm mesevilágába érkeztünk volna. A főutcán azonban forgalmi dugó fogadott; keresztbe-kasba torlódtak rajta a menekülő szekérkaravánok fogatai; úgy látszott, hiába menekültünk magunk is sok száz kilométeren át a derékig érő hóban, a fagyban, a szélben, itt, most, az Odera torkolatánál (az utolsó percben) mégis csapdába esünk.

Mi tehát lekanyarodtunk egy mellékutcába, amely a főúttal párhuzamosnak látszott, hihetőleg egyazon irányba vitt. Vágtában haladtunk végig az utcán, sebes vágtában, hogy a feltorlódott szekérkaravánt mielőbb megelőzhessük, s aztán ismét rátérjünk választott útvonalunkra. Szemem előtt most is a kép: vastagon behavazott meseutca, s azon viharosan vágtázó lovascsapat, felbomlott, laza kötelékben, mint valami kozákkülönítmény; prüsszögve vágtázó feketék, szürkék, pejek, nyergükben

állig bebugyolált sihederekkel, magasra hányva a havat, valóságos hófelhőt verve – szóval mi magunk a nagy kucsmás, boronavázos házak között, a lóhát magasságában, csaknem egy szinten a kiugró, már-már egymásnak támaszkodó emeletekkel!

Igazán olyan volt az a szűk, néptelen utca, feltornyosuló s odafent összeboruló homlokzataival, mint valami kanyon, mint valami hegyi szurdok, mondjuk, a Tordai-hasadék vagy a Békás-szoros. Úgy látszik, az óvárosba (a polgárnegyedbe) keveredtünk, itt talán még szebbek voltak a házak. Az el nem szalasztandó alkalmak figyelmével, éberségével pillantottam fel olykor (vágta közben) az utcameder sebesen pergő látványaira, a hátrálva elúszó házakra, kapukra, ablakosokra, hogy jól megjegyezzem a képet, később se, sohase felejtsem el.

Es akkor pillantottam meg.

Sötétek voltak ott mind az ablakok, ablakosok, az elhalt szemek közönyével meredtek a hajnali fénybe, mindazonáltal élőknek kellett mögöttük lakozniuk, mert éjszaka egytől egyig befagytak. Vastag jégréteg homálylott a vaksötét (vagy inkább csak hályogos) ablakokon: jéglobbok, jégvirágok, gyönyörű jég pálmakertek – az ember nem is érü, hogyan lehet olyan organikus, mondhatni mímekikus fantáziája olykor a jégnek! De egyik emeleti ablak (az egész utcában egyetlenegy) nem volt egészen befagyva. Kerek kémlelőnyílást olvasztottak azon, nyilván lehelettel, hogy azért mégis kiláthassanak rajta. És amikor épp odanézttem, abban a jégvirágokkal koszorúzott kerek kémlelőnyílásban egy lányarc jelent meg. Egy lány nézett le az utcára kíváncsian, s bizonyára el is borzadva az odalent dübörgő lovascsapattól. Órák kérdése volt akkor az oroszok bevonulása, azt gondolhatta: ezek már a kozákok. Felnéztem, mondom, a lenéző lányra, egy villanatra talán találkozott is a tekintetünk, s én azonnal tudtam: ez ő.

Ez az a lány, aki nekem rendeltetett, akivel éppen találok, aki nélkül, mint mondani szokták, sohasem lehetek boldog. És most, íme, tehetetlenül elvágúzom előtte, világos felismerésem ellenére, felelőtlenül faképnél hagyom, hogy soha többé ne halljak róla, ne lássam. Hogy soha többé ne halljon rólam, ne lásson.

Nem igaz, hogy bárkihez vonzódni képes a nő meg a férfi. Nem igaz, hogy a szerelem illúzió. Az emberfaj az egyedek milliomm variánsát hozza létre furfangos adaptív stratégiával, a kétneműséggel; egyik egyed nem olyan, koránusem olyan, mint a másik; s amikor két fiatal egymásra néz, s ámulva tapasztalják vonzalmukat – hát az nem jelent mást, mint egyedek, génállományok olyan ünnepi találkozását, amely optimális génkombinációt hozhat majd létre.

Roppant világerő a nemiség is, az kétségtelen. De a szerelemben a személyt szeretjük, nem a nemét. Azért szeretjük, mert pontosan ő az, nem pedig másvalaki. A nő nem a férfit, a férfi nem a nőt szereti úgy általában, hanem csak azt a bizonyosat, azt az egyetlenegyét, aki eddig még sohasem volt, ezután sohasem lesz; aki megismételhetetlen mivoltánál fogva leginkább öhozza illik, neki való. Egész biológiai örökségünk, egész személyiségünk szólal meg szerelmi választásunkban (választást mondok, pedig csak kényszer), maguk a génjeink mondják meg, ki való igazán hozzánk. Nagyjából, többé-kevésbé hozzánk illő talán több is akad a földkerekségen, de leginkább hozzánk illő csak egy. Biológiailag, matematikailag van ez így.

Nincs két igazink, egyetlen igazink van.

Megeshetett volna, hogy sohasem lássam.

Akkor persze nem gondoltam végig mindezt, csak valami kimondhatatlan bánatot, jóvátehetetlen veszteséget, vereséget éreztem, amint tovavágtattam az utcame-

derben, a befagyott ablak, a rája olvasztott kémlelőnyílás alatt. Itt volt, itt tekintett rám szép szőkecséjében, karnyújtásnyira, úgyszólván az orrom előtt – még azt is megfigyeltem, hogy egyik tuncse jóval világosabb, mint a többi –, és én felelőtlenül elvágáztam, hófelhőbe burkolóztam előle, sohase látom többé, sohase lát.

Mondd meg, Ilonám, most, hogy megöregedtünk, felnőttek a gyermekeink, s már nem olyan fontosak nekünk ezek a hajdani titkok, mondd meg igaz lelkedre: hogyan kerültél te oda, mit kerestél te 1945 telén Swinemündében?

Somlyó György

MOSTANÁBAN GYAKRAN

Én az álom elől menekülök.
Ahogy mások álomba menekülnek.
Egész nap ténfergek. Hétköznap. Ünnepe.
Magam körül. Járok kelek ülök.

De estére lázas tetrvágy leszek.
Utazás az Éjszaka Legmélyére.
Mérgező szerelmek kígyóbűvölője.
Egyszerre írnám összes művemet.

Mintha a nappal csak üres Öröklét
Volna s minden éj Utolsó Itélet
Miből még minden feltámasztható

Mintha most kellene megfogni még
Az Isten- (vagy ló-) lába életet
A mindenestül-mindig elmulást

Aztán mint minden. Isten állat ember.
Mindenki ágyába én is lefekszem.

(Felvételvezető lecsapja. „Ennyi.”)